

A FELEBARÁT HÁZA.

Acseh finánc átnézte a jegyzéket és szórakozottan pillantott szét a vagonban felhalmozott ládák, egymás hegyére állított bútorok között. A család szorongó szívvel figyelt, szent Isten, az ebédlődván felé megy, amelyiknek bedeszázott aljában a cukor van! Nem, csak helyet keres, ahol ráüsse a listára a pecsétet. A gyerekek máris megkönnyebbülten kuncognak s az asszony hálás tekintettel kíséri ki a fináncot a vagonajtón. Csakhogy túlestünk ezen is!

És nemsokára, kétheti szomorú reménykedés, tétlen veszteglés után, megélenkül a vagon sor környéke; becsukatják az ajtókat, lárma, tolatás, cseh vasutasok kiabálnak, járnak össze-vissza, s egyszerre megindul a hosszú kocsisor, mint egy kanyargó fekete állat, lustán, kelletlenül, az ígélet áldott földje felé! Még fenn van a nap az égen, fényben fürödnek az erdős hegyoldalak, csillog a tiszta folyó vize, mikor átérnek a magyar határra. Magyar katonák, magyar szó: lehet-e ennek a boldogságnak párja? Előkerül a hervadt virágfüzér, amellyel a szerető baráti kezek feldíszítették a vagon szobát elindulásakor, s amelyet első napon levétettek a csehek. A gyerekek kitűzik a tilos nemzetiszín zászlót; szabad most már, szabad! Hiszen itt magyarok az urak!

A férfi komoran áll az ajtóban; a boldog öröm, hogy megint itthon van, csak nem akarja elárasztani lelkét. A lába fáj egy kicsit, ahol a lőtt seb forradása van, mely megérez minden változást. Eszébe jut a harc terepen töltött négy év sok nehéz órája, melyet már azt hitte, hogy elfelejtett. S megint a régi örök kérdés merült fel benne: miért volt mindez? Hogy ezt a mai napot megérjem s mint hivatlan vendég jöjjenek koldusan régi hazámba?

Beesteledett lassacskán. A gyerekek, akiknek az új helyzet öröm és izgalom volt, elcsendesedtek. Az asszony ölében aludt el a legkisebb, mert nem tudta megszokni azt a szűk kuckót, két fotel között, ami fekvőhelyül jutott neki. Ez volt a leggyengébb köztük, ez a filigrán kis fiú; nemrégén még katonabácsinak hívta az apját, kit csak néhanapján látott egy-egy hétre; tej nélkül nőtt fel s nem krajcárt kért már, hanem száz koronát, ha meg kellett mutatni a torkát — s a száz koronán nem tudott venni már semmit sem.

Az asszony óvatosan letette a kuckóba a kisiút s a vaskorlátra támaszkodva kinézett az éjszakába.

Nem messze, valami raktáépület előtt, néhány vasutas tüzet rakott s vacsorát főzött. A gomolygó fekete füst közül fel-felcsapott a vörös láng, s annak fényénél látni lehetett, mint hajladoznak, szorgoskodnak a bogrács körül a nagy prémkucsmás, bundás vasutasok. Az asszony — régi szittya ősöknek a Felvidékre szakadt ivadéka — dobogó szívvel lesté őket. Tudta, hogy éhes málházók, fékezők főzik ott a vacsorát, de jól esett elképzelni, hogy végtelen ázsiai füves rónán ég a pásztortűz s hogy állatbőrökbe öltözött sasorrú turáni fiak ülnek körülötte s regét monda-

nak — a csodaszarvasról, Emese álmáról... Úgy érte őt ez a látvány, mint az édes magyar anyaföldnek köszöntése. A szeme megtelt az elragadtatás könnyeivel.

*

S másnap, egy borongós őszi reggelen, miután sokáig sínek kuszált útvezetőiben bolyongott, váltók seregén átzakatolt a vonatjuk, megérkeztek a fővárosba. A gyerekek már ébren voltak; egyik sem volt még Budapesten soha és a vagonajtóba lapulva lesték a sok szépet és csodást, amit majd látni fognak. Egyelőre csak néhány sor vagonot láttak, megakodva azok is cókókkal, gyerekekkel, madárkalitkával, cserepes muskátlival.

— Szegények, — mondta az asszony —, ezeknek úgy látszik, még nincsen lakásuk; vajjon nekünk milyet szerzett a kenyeres pajtás?

Kenyeres pajtásnak hívták egymást a férj és egy pesti hivatalnok-ismerős, kivel mint önkéntesek együtt szolgáltak valaha Csernovitzben. Szíves, szolgálatkész barát volt a kenyeres; most is előre jelezték neki, hogy mikor jönnek s megbízták azzal is, hogy lakást nézzen akkorra... Háromszobásat, lehetőleg Budán, valami egészséges, csendes utcában; jó volna a Krisztinavárosban; inkább szeretnének magános családi házat, kis kerttel, udvarral, a gyerekek miatt. Drága azért ne legyen, de modern, semmiesetre sem nagy bérházban... Vajjon kapott-e igazán megfelelőt a kenyeres?

— Nini, Berti! — kiáltott fel örvendezve a férj, Sámson János, aki eddig aggódva nézegetett jobbra-balra. — Szervusz, vén kenyeres pajtás! Hát csak hogy itt vagyunk már mi is, a régi magyar hazában!

— Isten hozott, Janikám! Kezét csókolom. Jaj, de megnőtték a gyerekek. Ez a kicsi, ugye, aki a háború alatt született? No, gyere ide, kis szógám, nem bánt a bácsi! Nézd, egy szép, piros léggömböt hoztam neked.

Az asszony reménykedve kérdi:

— Megkapta-e levelünket, kedves Berti? Kapott-e lakást? Merre?

A Berti nevet, egy cseppet ironikusan, de rosszakarat nélkül, ahogy az ember megmosolyogja a gyermekek naivságát, akik még nem ismerik az életet.

— Hogyne, hogyne, kedves nagyságos asszonyom, egy villát vettem ki a Svábhegyen, hatszobás, autógarázs is van... De tréfán kívül, három hete loholok a lakáshivatalokban, ügynököknél és eddig...

— Nincs?

— De van — ígéret, és egy féligmeddig komoly kilátás két udvari szobára a harmadik emeleten, konyha nélkül, a külső Ferencvárosban.

— Az nem felel meg nekünk! — mondta csalódottan a férj —, hiszen megírtuk, milyent szeretnénk!

Berti megveregette a kenyeres pajtása vállát.

— Pajtás, hol élsz te? Rip van Winkle vagy, aki száz évet aludt? Te válogatni akarsz itt jó és rossz lakásokban? De hiszen próbáld meg, majd meglátod!

Az asszony nem szólt, a fátyolos tekintete messze nézett. Az a kis ház ott a Bereg partján, a városka végén! A maguk portája volt, ha kicsiny is, de csupa napfény — és minden gyerekük ott született! a falak nem látszottak a futórózsától; a kis kertben jószagú falusi virágok, bőkezű almafák, termőkédvű köszmétebokrok! Itt van most a ház ára, potom

csékély ára, néhány zörgős papirosbankóban, eldugva egy virágcserep fenekén. Vajjon lesz-e abból mégegyszer föld, fa, ház — otthon?

— Fel a fejet, szívem! — mondta utóbb János a feleségének. — Berti nem nézett talán elég buzgón utána a dolognak. Majd én magam megyek most lakás után, meglásd, nem hiába! Egy pár nap ellakunk még a vagonban is, ahogy eddig. Kerítetek otthont nektek, ne félj, ha a föld alól is!

Az asszony bízó szemmel, melegen nézett fel az urára. Megcsókolta, mikor elment, pedig mostanában, a sok baj, huzavona között megfeledtek arról a régi szokásukról, hogy csókkal váljanak el egymástól...

Este jött haza a férj, fáradtan dőlt le a matrac-fekvőhelyre. Az asszony nem kérdezett semmit, szó nélkül tette elébe az elhült vacsorát.

Még sokszor jött azután haza így, egyre csüggedtebben, néha két keserű ránd volt a szája körül, amit az asszony nem ismert eddig. Soha semmi eredmény. Pénz kellene, igen sok pénz, de ha mindenüket odaadják lakásért, akkor a családi otthonnal mi lesz? A férj bejárt a hivatalba, ahol ideiglenes beosztást kapott. Panaszkodott a főnökének, kollégáinak, kért segítséget, tanácsot. Kinevették.

— De hogyan is gondolta azt ott Szlovákiában, kedves kolléga úr? Itt tálcán hozzák a jó lakásokat elébe?

Szeptember jött. A gyerekeket beiratták a legközelebbi iskolákba, kit elemibe, kit polgáriba. Az asszony maga volt a kietlen vagonban nap-hosszat. Némán emésztette magát, töprengett. Hát igazán „nincsen számodra hely?” Nincsen, az én számomra sem, akit izzó nagy magyarságom, rajongásom vezetett ide, mint lángoszlop a pusztában bolyongókat? Ősz van, Ferike már fázik éjjelenként a kuckóban, akárhogyan betakarjuk is. Mi lesz velünk?

Ahogy az ura hazajött esténként, mindegyre komorabban fogadta. Már lenézés is volt a hangjában, ahogy kérdezte:

— Persze, megint nincs lakás?

— Nincs, — másnak ítélték oda.

— *Te* nem is fogsz szerezni soha! — vetette oda az asszony, csak úgy a fogai között. Összenéztek — és már ekkor úgy álltak egymással szemben, mint ellenségek.

Milyen szép gondolat, szép frázis az, hogy a szükség, a baj összébbr hozza a szíveket! Csakhogy nem igaz. Akik gond nélkül, jómódban, szenvedés nélkül élhetnek, milyen könnyű azoknak egymást szeretniök, jóknak és megértőknek lenniök! De az élet nem mindenkinek szán ilyen sorsot és nem mindenkinek engedi meg, hogy mindig ünneplő ruhájában járjon a lelke! s nem a nagy szerencsétlenségek tárják fel igazán az emberek mivoltát, hanem a kisebb bajok, küzködések. Eltékozolt napok, hiábavaló fáradozások, letört reménykedések, sok minden, ami másként és rosszabbul lett, mint ahogyan terveztük...

Lám, milyen szép volna, ha e szük zugban egymást megértő, támogató szívek dobognának! De más lett mindegyik. Reményvesztett, türelmetlen a férfi, ideges, fásult az asszony; Ferike mondhatja egyik nagy-szerű gyermekmondást a másik után, nincs aki meghallja, méltányolja... Fogy a hit, fogytán a szeretet egymás iránt, gyökerében züllik a család... Már a gyerekek is mások! Azelőtt hogy szerették egymást, — s most a legnagyobb fiú durván lökte el a kislányt az asztalka mellől, mely felett dróton függött a konyhalámpa, mert írni akart, — s tegnap nevetett

mind a kettő, mikor a kicsi egy tolatáskor odaütötte a buksiját az ajtóhoz! Aznap éjjel megeredt a zápor. A kislány felsírt félálalmában:

— Apuska, esik az eső!

— Mit törődsz vele! — mordult rá türelmetlenül a férfi. — Hadd essék!

— De rám csurog a víz, lyukas a vagon teteje! Mit csináljak?

— Gyere ide hozzám, kislányom — szólalt meg az asszony. — Itt megmelegszel. Ne félj, majd én szerzek otthont nektek!

Ragyogó koraőszi napra virradtak. Mikor mindenki elment a dolga után, az asszony hónapok óta először, felöltözött fehérbe.

Nem volt éppen szép, csak a két álomlátó szeme volt gyönyörű, a fekete pillák alatt s a bőre olyan hófehér, hogy mind áttetszetek rajta a halvány violaszínű meg zöldes erecskék a nyakán meg a karjain. Beesukta a vagon lakattal, — nagy csikorogva csapódott be a tolóajtó s elment jószerecsét próbálni, csak úgy vaktában, valami fanatikus hittel a szívében, hogy neki sikerül majd a lehetetlen.

Nem a lakáshivatalba ment, csak messze akart futni ebből a szomorú vagonvárosbörtönből; más színeket akart látni, mint a gomolygó füst feketéjét; a füle más zenék után vágyott, mint a sípjelzőknek sikoltása, a kibocsátott gőz sistergése. Hogyan únta és útálta már ezt az egész cigányéletet és milyen boldog volt, mikor az utolsó sín is elfogyott a lába alól!

Képtelen, romantikus gondolatai támadtak. Hátha egy jótékony emberbarát elébe jönne és felajánlaná neki egyik szép villáját? Hátha azt a fehérhajú finom úrnőt, aki itt kocsikázik el mellette, megszólítaná — ha az könyörülne rajtuk. De örülség mindez! Hiszen éjjel olyan okos és józan terveket főzött ki, álmatlanul hallgatván a zápor kopogását a deszkatetőn — hogyan, hogy a kivitelhez olyan nehéz hozzáfogni?

Ahítozott egy kis szabadabb levegő után és kifelé indult a városból, hol még zöldelő fasorok mentén itt is, ott is gyönyörű nyaralók fogták meg a tekintetét.

Egyszerre csak egy rózsával befutott kisebb villa előtt hirtelen megállt.

Az ő házuk, istenem, a beregszászi kis kúria! Vagy szakasztott mása csak, de lám, a feljáró is a két karsú kis oszloppal olyan, meg a széles kiugró ablak is megvan, középen, ahol ő szokott üldögelni, varrással, vagy valamelyik kis gyerekkel az ölében, mesélés közben! S az ifjú fenyők két árnyas csoportban, mint őrtálló katonák, sorakoznak jobbról-balról. Még a kis kert is olyan, sok fehér, meg lilaszín őszirózsa az ablakok alatt... Hátha ő most bemenne oda, behunyt szemmel, nemtörődve semmivel sem, leülne a ház elé és nézné, hogyan szaladgálnak a gyerekek a kavicsos utakon, hogyan hemperegnek a pázsiton! Szegény, máris megsápadt gyerekek, akiktől elvették a legfőbb jót!

— Ha itt lakhatnánk, ha ez a ház az enyém volna! — tört fel az asszony lelkéből a sórvágás. — Egyszerre eszébe villant egy régen tanult tilalom: Ne kívánd a te felebarátod házát! De ő kívánja; emésztően, elemi erővel szakad fel belőle a vágyakozás: miért nem az enyém ez? Ha bűn, hogy kívánom, hát legyen bűn; ha irigység, hát vállalom ezt a jellemhibát, — de miért van másnak ilyen háza, ilyen gyönyörű otthona, gyerekeinek pompás fészke, — nekem meg nincs! miért nincs!

A keserűség a torkát fojtotta, de valahogyan erőt vett magán. S mint mikor a mesében a királyfi megfogadja, hogy elhozza a királykisasszonynak a varázsgyűrűt, melyet hét üveghegy tetején hétfejű sárkány őriz, — ő is azt hajtogatta: Megszerzem ezt, megszerzem!

A szomszéd kertben valami öreg kertészféle gereblyélt, kapargált. Egyre dohogott magában, hogy hiába dolgozik, mert lám, már megint tele száraz levéllel a pázsit! Az asszony megszólította:

— Kié ez a nyaraló, bácsi? Úgy látom, nem laknak benne?

— Az bizony, kérem alássan, az ifjú Gyalóka uraságé; ámbár nem olyan ifjú már, lehet vagy negyvenöt esztendő. De nem igen lakik itt, mert mindig külső országokban jár. Most éppen itthon van. Nem azt tesszik keresni?

— Én senkit sem keresek, bácsi, csak erre jártam és megtetszett ez a kis ház. Nem eladó-e, nem tudja?

— De hallottam róla, az inas beszélte, hogy eladná az uraság, mert hogy aszondja, őt ne birizgálja annyit a lakáshivatal, hogy üres-e a háza, nem-e? Kétszázmillió az ára.

Az asszony beleszédült.

— Hát lakásnak nem adná-e ki, mit gondol, hogyha ő maga ügyis elutazik megint, mint mondja?

— Már hogy kovártélynak? nem gondolnám, ámbár meglehet, hogy odaadja, — tette hozzá mosolyogva —, ha igen szépen meg tetszik kérni. Nem szokott nemet mondani az asszonyoknak, kivált a fiataljának...

Sámsonné visszament a ház elé. A rácsajtó félig nyitva volt, belépett.

— Ha én bennem most volna annyi vakmerőség, hogy bemenjek hozzá! Ha volna még bennem valami abból a kimagyarázhatatlan vonzóerőből, amivel leánykoromban annyi férfit meghódítottam! Vagy volna bennem annyi megalázkodás, hogy összetegyem a kezemet előtte: Uram, földönfutó vagyok, apró gyermekeim vannak, szánjon meg, adjon hajlékot nekem!

— Nem, nem vagyok elég bátor, — és nagyon is büszke vagyok. Nem lesz nekünk otthonunk sohasem!

Nem bírta tovább. A régóta legyűrt sok keserűség fájó, égető könnyekben olvadt fel. Az asszony sírt s le sem törölte könnyeit, nem bánta, látják-e, vagy sem. Ilyenkor sír csak az asszony igazán, mikor tudja, hogy nincs férfi, aki lássa.

Pedig talán mégis látta valaki. Egy nagyon szelid hang kérdezte egyszer csak a háta megett:

— Miért sír? Valami bánata van? Talán segíthetek?

Még fiatal, barna férfit látott Sámsonné, ahogy riadtan hátrafordult.

— Nem, nem, köszönöm, semmi bajom sincsen! — rebegette az asszony és kínos igyekezettel próbálta összeszedni vonásait. Csak beléptem egy percre, olyan kedves ez a kert — egy kicsit meg akartam pihenni...

— Tessék, foglaljon helyet ezen a padon, hiszen egészen izgatott, kimerült! Aztán mondja el igazán, hogy mi hozta ide.

Sámsonné szinte öntudatlanul leült és hallgatott, a férfi meg beszélni kezdett hozzá, mint egy dacos gyerekhez:

— Lássa, nincs értelme a titkolódzásnak. Én nagyon sok világot bejártam már, sok emberrel volt dolgom, sokféle modort, szokást megismertem — de most már rájöttem arra, hogy csak egyetlenegy mód van,

amely megértésre vezet az emberek között: az őszinteség. S csak ennek van értéke, minden más csak frázis és haszontalan formáság. Most várja, úgye, hogy bemutatkozzam, mert az így szokás, maga is megmondaná a nevét s hivatalosan ismernénk egymást s beszélgethetnénk, mert így nem is illik szóba állnia velem. De én jobban szeretném, ha csak így beszélgetnénk, mint két ismeretlen ember állnánk egymással szemben, így sokkal közvetlenebbül és minden kendőzés nélkül lehet elmondani mindent... Nem vagyok kíváncsi, de nagyon megrendített előbb, ahogy sírni láttam; így még nem sírt előttem asszony és szeretném, ha bajában segíteni tudnám. Mondja el!

Sámsonné nem ellenkezett tovább. Úgy vette a helyzetet, mintha valóra vált volna egy olyan képtelen, álombeli megoldás, amilyenek ma elindulásakor eszébe jutottak. S ahogy elmondott mindent, nem szokásos asszonymódra beszélt, előhozva minden apró-cseprő részletet, bevezetve a mellékesbe a legfőbb mondanivalót, — hanem röviden és keresetlenül, ahogy feltört a lelkéből a régi bánat, az új keserűség s a hangja színt, erőt kap, minden szava szívbe markol és halvány arca lassanként kigyulad.

A férfi nézte az asszony finom arcát, soványka, de mégis formás alakját, az igazi műértő kedvtelésével, nem mohón, de mégis csillogó szemmel.

— Szépen beszélt! — mondta azután; — amit mond s ahogy mondja megragadja az embert. Elhallgatnám estig s szeretném, ha sokszor hallhatnám a hangját.

Az asszony meglepődik, nem tudja, mit szóljon hirtelen ennyi őszinteséghez. És egyszerre eszébe jut az öreg kertész mondása: Ha nagyon szépen megkérné... Érzi, hogy elpirul, a vér forró hullámokban tódul halántékaira.

— Jövő héten indulok Kairóba, — mondta Gyalóky. — A villa üresen marad. Azt gondoltam, hogy kiadnám maguknak. Még sohasem volt kiadva, fizessenek érte, amennyit akarnak, mert tudom, hogy nem fogadnák el ingyen. Holnap délelőtt 11-kor menjenek a IX. kerületi lakáshivatalba, én is ott leszek. Van ott néhány jó ismerősöm, rövidesen elintézzük a dolgot. Jó lesz így?

— Köszönöm, köszönöm! — Tördeli az asszony és megragadja a férfi kezét. Talán megcsókolná, ha az mosolyogva vissza nem tartja. — De hiszen azt sem tudja, ki vagyok. A nevemet sem tudja!

— Nem baj az, majd megtudom. De most már nyugodt, úgye? Most már lesz otthona, kicsi fehér asszony!

Sámsonné megérezte, hogy most menni kell. A férfi egy pillanatra visszatartotta.

— Nézze — mondta — nem csodálatos-e, hogy nekem, akinek ezenkívül még vagy hat házam van, egyik nagyobb a másiknál, egyikben sincs otthonom s most, ahogy magát nézem, azt gondolom, hogy abban a szűk, kormos, légvonatos vagonban is otthon van ott, ahol maga van...

— A viszontlátásra! — búcsúzott az asszony. Már égett a föld a talpa alatt.

— Holnap tizenegykor. De pontosan ott legyen. Kezét csókolom!

Az asszony maga sem tudta, hogyan jutott haza. Jaj, csak még ne

lenne otthon senki! Ledobta a fehér ruhát, becsapta egy koferbe. Gépiesen főzött valami kis hamarebédet. A szíve zakatolt, alig állt a lábán.

— Holnap tizenegykor! — ez zúgott a fülében. Lesz már lakás, gyönyörű, kedves fészek!

— Holnap tizenegykor — megint meglátom Gyalókyt...

— Holnap tizenegykor — mondta erővel, félig hangosan, magát szuggerálva, — holnap tizenegykor nem megyek el a lakáshivatalba!

Gyalóky nem ismer, nem tudja a nevemet sem. Vár egy darabig, azután elmegy — bosszús lesz? vagy szomorú? Nem gondolok rá többet. A vadrózsával befutott kis ház nem lesz a mienk. A felebarát háza... Pedig a mienk lehetett volna. Szegény gyerekek, nem lesz otthonotok...

Pedig azt mondta Gyalóky, úgye, hogy otthon van ott, ahol maga van!

Hát igazán mindenható volna egy gyöngö asszony keze és ebben a nyomorult zugban is meg lehetne éreztetni azokkal, akik benne élnek, hogy otthon vannak? Meg lehetne tenni, csak szeretet kéne hozzá és igen erős hit abban, hogy együvé tartozunk és kitartunk egymással „minden poklon keresztül“.

Egy hajszálon függ minden — lelki béke, tisztaság, — jövő.

— Megpróbálok! — mondta Sámsonné és nagyot, nehezet sóhajtott. Csak holnap ilyenkor volna már, mikor már mindennek örökre vége...

Lelkendezve jött haza az ura, szinte beesett a vagonajtón:

— Terike, ide hallgass! No lásd, ez a Berti mégsem hagyta cserben kenyeres pajtását! Ma hozta a hivatalba ezt a végzést, két szobás lakás kiutalva — de micsoda szerencse, — én nem tudom, hogyan szimatolta ki — a Rózsadombon, gyönyörű hely — kis udvar is van, — no de szólj már, te nem is örülsz neki?

— Az Isten jó! — mondta könnyes szemmel az asszony. És még hozzágondolta magában: A jó Isten nem bízott bennem. Pedig nem mentem volna el holnap, igazán nem... *Brucknerné Farkas Gizella.*

TUTAJON.

*Tutajunk lágyan himbált a Tiszán,
Mint lengé hinta, nyári röpke felleg.
A víz szelid volt, mint egy szőke gyermek,
Mint a levél a csendes esti fán.*

*Úgy tetszett: állunk mozdulatlanul,
Csak, halk ölen, habzsongás ringatott.
Egy helyben állnak így a csillagok,
Idők szárnyán míg fordul az azúr.*

*Kék partvirágok néztek ránk merengőn,
Kék fátyolok csillogtak messze erdőn,
Kék volt a hullámjáték is alant.*

*Mélán zenélt a hab a mély vizáron,
Olyan volt minden, mint egy égi álom,
Mint hosszú, szép, egyetlen pillanat.*

Szamolányi Gyula.